

گردشگری آب در شهرستان طبس

(رویکرد مردم‌نگاری)

مؤلف:

گلفام شریفی

۱۳۹۹

سرشناسه	: شریفی، گلغام، ۱۳۵۱
عنوان و نام پدیدآور	: گردشگری آب در شهرستان طیس: رویکرد مردم‌نگاری / مولف گلغام شریفی.
مشخصات نشر	: طیس: انتشارات فراونگ، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۴ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۵۴۹-۵۵-۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: گردشگری زیست‌محیطی -- ایران -- طیس
موضوع	: Ecotourism -- Iran -- Tabas
موضوع	: گردشگری -- ایران -- طیس
موضوع	: Tourism -- Iran -- Tabas
رده بندی کتبه	: G۱۵۶/۵
رده بندی دیجی	: ۳۳۸/۴۷۹۱
شماره کتابشناس ملی	: ۶۳۳۴۳۹۰

انتشارات فراونگ

گردشگری آب در شهرستان طیس (رویکرد مردم‌نگاری)

مولف: گلغام شریفی

همکاران پژوهشی: گیتی دشتکی، رسول بهبهانی، هاشم مریدا، حمید رضایی صدر

صفحه آرا: فاطمه صدق زاده

طراح جلد: جمال سرورسندان

ناظر کیفی: سلمان برقی

چاپخانه: خانه چاپ ایران

عکس روی جلد: گلغام شریفی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۵۴۹-۵۵-۰

چاپ اول: ۱۳۹۹

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۴۰۰۰۰۰ ریال

مرکز پخش: کتابفروشی های سراسر کشور

همراه: ۰۹۱۳۲۵۳۲۳۶۹

تلفن: ۰۵۶۳۲۸۳۵۲۷۰

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

فهرست

۹.....	پیشگفتار
۱۳.....	سخن آغازین
۲۱.....	فصل اول: معرفی شهستان طبس
۳۵.....	بررسی جمعیت و خانوار در سطح شهرستان طبس
۴۹.....	فصل دوم: منطقه نمونه گردشگری روستای ازمیغان
۶۰.....	بررسی ظرفیت‌های گردشگری منطقه: ربه گردشگری ازمیغان
۷۱.....	بازدید از روستای ازمیغان: ۱۳۹۳/۱۲/۷
۷۹.....	فصل سوم: چشمه آبگرم مرتضی علی
۸۴.....	منطقه نمونه گردشگری چشمه مرتضی علی
۸۴.....	موقعیت جغرافیایی، سیاسی و توپوگرافی با تعیین محدوده و ساحه
۸۵.....	تعیین حوزه نفوذ مستقیم منطقه
۹۰.....	بررسی کلیات زمین‌شناسی (زمین‌شناسی عمومی، لایه‌بندی، شیب تشکیل دهنده لایه‌ها و گسل‌های احتمالی موجود)
۹۶.....	پهنه‌بندی مخاطرات طبیعی
۹۸.....	نحوه دسترسی به منطقه نمونه، وضعیت راه‌ها
۹۹.....	ویژگی‌های فرهنگی منطقه
۱۰۱.....	بررسی ظرفیت‌های گردشگری چشمه مرتضی علی
۱۰۱.....	در سطح منطقه نمونه گردشگری
۱۰۴.....	اقامتگاه‌ها و تفریحگاه‌ها در محدوده منطقه نمونه گردشگری
۱۰۵.....	اقتصاد گردشگری منطقه
۱۰۷.....	بررسی نیازها و کمبودهای گردشگران

۱۰۸.....	اثرات و پیامدهای حضور گردشگران در منطقه
۱۱۱.....	قابلیت‌ها و تنگناهای گردشگری منطقه نمونه چشمه مرتضی علی
۱۱۲.....	قابلیت‌های توسعه
۱۱۴.....	قابلیت دسترسی به منطقه نمونه
۱۱۴.....	مشکلات و کمبودهای منطقه نمونه
۱۱۸.....	برنامه توسعه منطقه گردشگری چشمه مرتضی علی
۱۲۰.....	بررسی و مطالعه بازارهای هدف منطقه نمونه
۱۲۰.....	سیاست‌ها و اهداف توسعه گردشگری
۱۲۲.....	برنامه‌ها و طرح‌های پیشنهادی در زمینه گردشگری
۱۲۳.....	طرح‌ها و پروژه‌های پیشنهادی جهت اجرا
۱۲۳.....	اولویت‌های اجرایی پروژه‌های گردشگری به تفکیک زمان اجرا
۱۲۶.....	برآورد اعتبارات مورد نیاز جهت اجرای طرح‌ها و پروژه‌ها با توجه به مشخصات کلی آنها
۱۲۶.....	تعیین زیرساخت‌های مورد نیاز در منطقه
۱۲۷.....	بازدید از چشمه آبگرم مرتضی علی، ۱۲/۸/۱۳۹۲
۱۳۹.....	فصل چهارم: دهستان پیرحاجات
۱۳۱.....	مزار متبرک شیخ احمدبن اسحاق، مزار پیرحاجات
۱۳۲.....	روز سوم بازدید از روستا و بقعه پیرحاجات
۱۳۹.....	فصل پنجم: دهستان دیهوک
۱۴۱.....	سدهای مخزنی
۱۴۲.....	گردشگری سدها
۱۴۳.....	گردشگری سد در ایران
۱۵۳.....	سخن پایانی
۱۵۵.....	منابع

پیشگفتار

نخستین بار نام صبیح را وقتی کودکی شش ساله بودم در شهریور ۱۳۵۷ از اخبار شنیدم. والدینم با نگرانی به صفحه تلویزیون چشم دوخته بودند و ویرانی‌های طیس را می‌نگریستند. بعدها که در دوره دبیرستان فیلم "پ مثل پلیکان" را دیدم، از طریق شخصیت آسید میرزا، بیشتر مشتاق دیدن شهر طیس شدم.^۱

سال ۱۳۷۳ در کلاس متون ادبی فرانسه در دانشگاه اصفهان بودم که ناگهان در کلاس به شدت بهم خورد و استاد درس آقای دکتر حبیب‌الله گند را در شدت آشفته و مضطرب گشت. همه با تعجب به استاد چشم دوختیم و با خود می‌اندیشیدیم. علت این همه نگرانی استاد از به هم خوردن در کلاس چه بوده است. غم سنگینی چهره استاد را فرا گرفت و گفت من اهل طیس‌ام، همه خانواده‌ام را در زلزله طیس از دست دادم، فکر کردم دوباره زلزله‌ای رخ داده است. آن روز با خاطرات تاسف‌بار استاد از زلزله طیس و چشمان اشکبار شاگردان گذشت. پس از آن مدت‌های طولانی در این فکر بودم که از شهر و روستاهای شهرستان طیس بازدید کنم و با مردمان آن دیار آشنا شوم. تا اینکه این فرصت حاصل شد و در سال ۱۳۸۹ موفق به دریافت بورس یونسکو در زمینه "انسان‌شناسی قنات‌های یزد" شدم. در دی ماه ۱۳۸۹ پیش از مسافرت به شهرستان

۱- فیلم "پ مثل پلیکان" به کارگردانی پرویز کیمیاوی در سال ۱۳۵۱ ساخته شد.

طبس^۱، درصدد برآمدن تا اطلاعات اولیه را از این محل بدست آورم. به همین دلیل به وزارت صنعت و معدن مراجعه کردم و از چند کارشناس که در منطقه طبس کار می کردند، منابع، نقشه و اطلاعات کلی شهرستان را بدست آوردم. هرگز فراموش نمی کنم، یکی از مهندسان به من گوشزد کرد، هنگام نزدیک شدن به شهر طبس، حتماً کنار پنجره هواپیما بنشینم و از فراز آسمان با دقت به زمین نگاه کنم تا متوجه شوم که زمین در خطوط ممتد تا چه مسافت طولانی متخلخل است. من به نصیحت این مهندس خبره عمل کردم و با هیجان بسیار به انتظار نشستم تا اینکه هواپیما به شهر طبس نزدیک شد. به واقع تماشای میله چاه های قنات های منطقه طبس از فراز آسمان بسیار زیباست.

در مدت یک هفته اقامت در مهمانسرای اداره جهاد کشاورزی شهرستان طبس، مردم شهر با مهربانی و مهمان نوازی ارجمندی پذیرایی کردند و در این مدت کوتاه از بیشتر قنات های فعال شهرستان طبس نظیر فهالنج، هوس و ... و نا های معظم آباد، خسرو آباد، دیهشک بالا و پائین بازدید کردم و از برخی استادکاران مقیم نظیر رادین حمامیان^۲، زنده یاد حاج حسین معظم آبادی و استاد غلامحسین جعفری و پسرش - غلامرضا جعفری - اطلاعات بالارزشی در زمینه قنات های طبس بدست آوردم. مسئله مهمی که در مدت اقامت در طبس خود دریافت می کردم این بود که در این شهرستان، بیشتر فرزندان مقیمان به شغل پدران خود افتخار می کردند و در مواردی شغل پدران خود را ادامه می دادند. در حالی که در منطقه یزد، بیشتر فرزندان مقیمان به شغل پدران ناراضی بودند و آنان را به دلیل شغل مقنی گری مذمت می کردند. پس از اتمام کارهای پژوهشی بر روی قنات های یزد و دریافت اطلاعات بیشتر از منابع آبی طبس، در سال ۱۳۹۳ به اشتیاق طرح خود را در مورد مسئله آب در طبس انتخاب نمودم و به پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری پیشنهاد دادم.

۱- طبس تا بهمن ۱۳۹۱ جزء استان یزد بود و پس از آن به استان خراسان جنوبی پیوست.

۲- برادر بزرگتر زنده یاد حاج حسن حمامیان و برادران کوچکتر حاج حبیب الله و حاج اسدالله حمامیان که عمر ایشان دراز باد.

مأموریت دوم با همکاری گروه پژوهشی، سرکار خانم گیتی دشتکی (کارشناس پژوهشکده مردم‌شناسی) و آقایان رسول بهیمنی (مدیر محترم اداره میراث فرهنگی طبس)، هاشم مریدا (پژوهشگر مردم‌شناس) و حمید رضایی صدر (کارشناس پژوهشکده زبان و گویش) به انجام رسید. در این مأموریت به ناچار کودکان خود را نیز همراه بردیم. در مدت زمان یک هفته اقامت در اسفند ۱۳۹۳، شهرداری طبس محلی را روبروی "گز امامزاده طبس" در اختیار ما گذارد که از همکاری ایشان بسیار پاسگزاریم. در همان بدو ورود متوجه شدیم که وسایل خانه از میز و تخت و صندلی گرفته درها و وسایل تزئینی فلزی است و هیچ وسیله چوبی در محل دیده نمی‌شود. دو روز بعد، من موجه رجوع و به در محل اقامت شدم و به همراه همکارم سرکار خانم دشتکی تا پاسی از شب با موریانه مبارزه کردیم. روز بعد از اهالی شنیدیم که این محل گززار وسیعی بوده که پس از خانه‌سازی و (بودن) گزه ریشه‌های عمیق گیاهان که خوراک موریانه‌هاست در زمین باقی مانده و به طور کامل نبود نشانده‌اند. به همین دلیل در منازل، بیشتر از وسایل فلزی استفاده می‌شود. مشکلات سفر به همین ختم نشد، ریزش کوه در مسیر جاده روستای بیرحاجات، عبور شتر در کویر خلوان از روبروی خرو، سرمای شدید در منطقه چشمه آبگرم مرتضی علی و پیاده‌روی طولانی افراد گروه در آب سرد رخساز سختی‌های کار بود، اما محبت و خونگرمی مردم مهمان‌نواز طبس موجب شد تا همه دشواری‌ها را فراموش کرد.

پس از بازگشت از مأموریت دوم در سال ۱۳۹۳، تا پایان سال ۱۳۹۰ با اطلاعات کتابخانه‌ای و جمع‌آوری مستندات، آمار و نقشه‌ها از منطقه، اطلاعات میدانی را تکمیل کرده لازم می‌دانم از همه بزرگوارانی که در گردآوری این اثر یاری رساندند، کمال تشکر را داشته باشم. از سرکار خانم دکتر مجیدی‌خامنه که همواره مرا مورد التفات خود قرار داده‌اند و جناب آقای دکتر مجید لباف‌خانیکی که با اظهار لطف سراسر متن را خواندند و با ارائه نظرات ارزشمند راهنمای نگارنده بوده‌اند. همچنین مراتب سپاس خود را خدمت آقایان کاظم ترابی و کاظم

نجاتیان (کارشناسان اداره میراث فرهنگی طبس) ابراز می‌دارم که در مسیرهای دشوار شهرستان طبس از همراهی و راهنمایی‌های ایشان بهره‌مند شدیم.

در پایان این نوشتار را تقدیم می‌کنم به همه اهالی مهربان طبس.

بدون شک این پژوهش کاستی‌هایی دارد که مسئولیت آن به عهده نگارنده است. امید است پژوهشگران در آینده مطالب غنی‌تری عرضه کنند.

www.ketab.ir